

Карпенко А. В.
доктор економічних наук, професор
Будицька Ю. О.
студентка

Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна

РОЛЬ ОСВІТНІХ І НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ У ФУНКЦІОНУВАННІ РЕГІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ

Протягом останніх десятиліть відбувається перехід високорозвинених країн світу до економіки знань, в якій здатність країни до генерації та розповсюдження новітніх знань стає ключовим фактором прискорення її соціально-економічного розвитку і нарощення конкурентних переваг у світовому господарстві. В Україні, після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію країни, роль освітніх і науково-дослідних установ як основних суб'єктів генерації новітніх знань та їх комерціалізації набуває все більшого значення та актуальності, а результативність їх діяльності розглядається вже не як фактор забезпечення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені, а як один з пріоритетних шляхів стабілізації та відновлення економіки України у воєнний та післявоєнний періоди.

В умовах нестабільної макроекономічної ситуації, скорочення або повної відсутності державного фінансування проектів інноваційної діяльності, саме кластери можуть розглядатися як механізм активізації ресурсів освітньої, наукової та виробничої діяльності, направлений на першочергові завдання стабілізації економіки і в перспективі розвитку конкретного регіону і країни в цілому. Структура кластерів будується таким чином, аби сприяти зниженню сукупних витрат на розвиток освіти, науки, розробку і впровадження новацій за рахунок синергетичного ефекту, забезпечуючи для учасників кластеру умови для ефективно здійснення інноваційної діяльності [1, с. 109-110].

Зважаючи на суттєву роль кластерів у економічних відносинах світового господарства, питання щодо сутності, структури та ефективності кластерної діяльності досліджували та продовжують досліджувати науковці по всьому світу. Незважаючи на різноманітність підходів, більшість з них описують наступні обов'язкові ознаки, притаманні будь-якому типу кластеру: «поєднання бізнесу, науки, освіти; підтримка місцевих та центральних органів влади; спільна мета й ідеологія; бренд кластера; інноваційність; розвиток у межах кластера ефективних комунікацій» [2, с. 76]. При цьому наголошується, що кластер не є простим об'єднанням різних установ для проведення спільної маркетингової діяльності або здійснення узгодженої політики в освіті. Кластер являє собою більш глибоку їх технологічну кооперацію на основі участі в системі накопичення вартості та комерціалізації досягнень [1, с. 111].

Використання кластерного підходу до регіонального розвитку провідними країнами світу протягом довгого часу, дозволяє побачити еволюцію змін поглядів, щодо методів побудови кластерних організацій, визначення їх

структури та ролі у зростанні економіки та конкурентоспроможності країни. Зокрема, якщо раніше центральною ланкою кластеру визнавалась діяльність виробничого підприємства та його розвиток у взаємодії з іншими учасниками за рахунок синергетичного ефекту, то зараз відбуваються тенденції щодо надання пріоритету можливості кластеру генерувати новітні знання і забезпечувати їх комерціалізацію у якості випуску технологічних та продуктових інновацій. За таких умов успішність кластерної діяльності забезпечується більшою мірою участю в ній наукових підрозділів (університетів чи наукових установ), здатних вирішити економічні та організаційно-правові питання, визначити стратегію розвитку кластера та, що найбільш важливо, бути учасником усіх інноваційно-виробничих процесів [3, с. 165].

Створення кластерів на основі інтеграції освітньої, наукової і виробничої діяльності, з одного боку, сприяє розвитку та ефективності використання людського потенціалу, підвищенню якості наукових досліджень, покращенню якості навчання, а з іншого боку, бізнес отримує доступ до нових і актуальних знань, кваліфікованого людського капіталу та високотехнічного обладнання [4, с. 253]. Таким чином, функціонування та ефективність освітніх та наукових закладів відіграє все більшу роль у інноваційній діяльності, а співпраця цих установ з виробничими підприємствами у вигляді регіональних кластерів стають головним чинником прискорення темпів інноваційного розвитку та економічного зростання регіонів та країни у цілому.

Останніми роками в Україні приділялася значна увага до пошуку ефективного формату відносин між вищою освітою, наукою та бізнесом. Однак процеси модернізації даних галузей, поки що не дають бажаних результатів. Так, в Україні існує значний розрив між навичками і знаннями, які мають випускники і навичками і знаннями, які потребують роботодавці [4, с. 251]. Велика кількість завершених наукових розробок та внутрішні патенти мають дуже низький рівень комерціалізації, що пов'язано з тим, що, по-перше, науковці не зорієнтовані на актуальні потреби підприємств, а по-друге, попит бізнесу на інноваційні розробки є дуже низьким. З даної ситуації випливає, що в Україні в університетах і наукових установах часто існує наука заради науки без комерціалізації отриманих результатів. Саме тому, існує нагальна потреба у гармонізації відносин між освітою, наукою та бізнесом, яку можна досягти завдяки співпраці даних установ з інноваційними структурами – кластерами [5, с. 78].

Розгортання війни в Україні внесло суттєві корективи у стратегії розвитку економічної діяльності всіх суб'єктів господарювання, переорієнтувавши економіку країни на забезпечення обороноздатності і безпеки держави. Інноваційна діяльність промислових підприємств, кластерних об'єднань під час війни зазнала небачених раніше викликів, унаслідок чого більше 40% малих і середніх підприємств припинили свою діяльність. Ті підприємства, що продовжують працювати, повністю або значною мірою зменшили свою інноваційну активність. У режим виживання перейшли також десятки установ, таких як університети, науково-дослідні інститути, бізнес-інкубатори тощо. Разом з тим війна принесла з собою нові можливості для економіки України, що полягають у збільшенні фінансування світової спільноти певних проєктів,

надання додаткових грантів тощо [6]. Використання таких можливостей стане поштовхом до стабілізації економічної ситуації в країні.

З метою стабілізації та відновлення економіки України у воєнний час важливо сприяти активізації та стимулюванню інноваційної діяльності. У сучасних реаліях саме державна і регіональна влада повинні посилювати поінформованість суспільства про роль науки та інновацій для поточної підтримки та майбутнього зростання економіки країни, стимулювати стейкхолдерів використовувати у своїй діяльності вже існуючі новітні знання та завершені наукові розробки, забезпечувати дієвість наукових комунікацій в країні та поза її межами; об'єднати ресурси та дії освітніх, наукових установ та бізнесу, направивши їх на вирішення нагальних проблем та поступовий розвиток економіки.

Таким чином, роль освітніх та наукових установ у кластерних організаціях є надзвичайно важливою і за теперішніх воєнних умов має стати рушієм економічного розвитку. Саме від результативності діяльності цих установ, тісноти співпраці зі всіма стейкхолдерами на регіональному та інших рівнях суттєвою мірою залежатиме відновлення та розвиток у післявоєнній Україні.

Література:

1. Майковська В. І. Бізнес-інкубатор як інструмент управління науковою діяльністю базового структурного підрозділу ВНЗ при реалізації кластерного підходу в освіті. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*. 2015. С. 109-118.
2. Єрмакова О. А. Роль кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону. *Економіка промисловості*. 2009. С. 75-82.
3. Руденко-Сударєва Л. В. Соціально-економічні стратегії регіонального розвитку: кластерний підхід. *Наукові праці НДФІ*. 2012. С. 159-168.
4. Zasorina H. V., Karpenko A. V. The importance of university and business cooperation for human capital development. *Управління проектами. Перспективи розвитку проектного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності* : збірник наукових праць міжнар. наук. конф., м. Дніпро. 2022. С. 251 -254.
5. Бажал Ю. М. Розвиток інноваційної діяльності у знаннєвому трикутнику «державна – університети – промисловість». *Економіка і прогнозування*. 2015. С. 76-88.
6. Інноваційний розвиток в промисловості – що має змінити війна? URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/innovaczijnyj-rozvytok-v-promyslovosti-shho-maye-zminyty-vijna/>